

Het Hotel

van de gouverneur

Faustin Besson, De kunsten in België, olie op doek, plafond van het rode salon, 1867.
Detail: Voorstelling van het Hotel van de gouverneur.

Welkom!

De ambtswoning van de gouverneur van de Nationale Bank – ook gekend als 'het Hotel van de gouverneur' – wordt vaak beschouwd als een parel van ons erfgoed. Dit heeft het gebouw niet alleen te danken aan zijn mooie architectuur.

De interieurdecoratie van de meeste ontvangtsalons en van sommige kantoren van de directie werd bijna intact bewaard. Dat geldt ook voor een groot deel van de sierstukken, met inbegrip van het zilver- en vaatwerk, de glazen en bronzen beelden. Het gebouw nodigt ons uit op een echte reis in de tijd, omdat het de smaak en de opvattingen van de gegoede burgerij in een bepaald tijdperk treffend weerspiegelt.

Om helemaal tot die wereld door te dringen, is het zeer belangrijk de waarden van de maatschappij aan het einde van de 19de eeuw te begrijpen: universalistisch maar overheersend, vernieuwend maar uiterst elitair, dwepend met geschiedenis en wetenschap, maar gekenmerkt door de onderwerping van de vrouw en, weldra, de koloniale onderdrukking.

Met dat voorbehoud kunnen wij de kwaliteit van de architectuur en de rijkdom van haar decoratie beter begrijpen en juister beoordelen.

Ik wens u een aangenaam bezoek toe.

Pierre Wunsch
Gouverneur

Het gebouw en zijn gevel

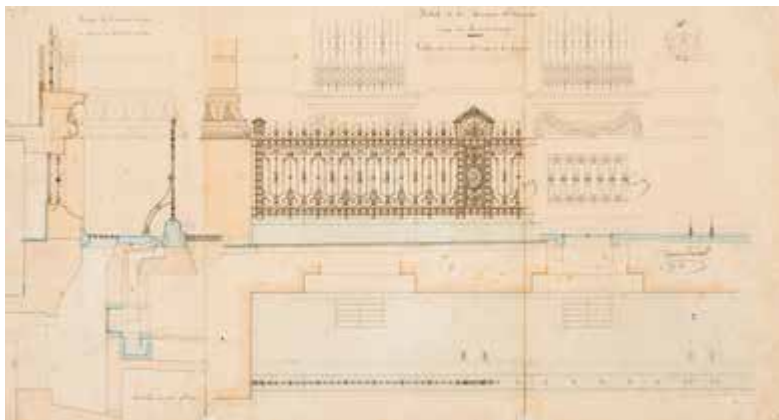
Het Hotel van de gouverneur van de Nationale Bank is het enige overblijvende element van het eerste vastgoedprogramma van de Bank, op een terrein dat gelegen was tussen de Wildewoudstraat en de toenmalige de Berlaimontstraat. De in 1850 opgerichte Nationale Bank had tot dan toe voor al haar activiteiten, ook de drukkerij, gebouwen gehuurd. In 1859 verwerft zij een reeks percelen in de schaduw van de kathedraal, halverwege de benedenstad, waar het economische leven zich afspeelde, en de bovenstad, waar van oudsher de instellingen van de politieke macht waren gevestigd.

Architect Henri Beyaert.

Het Hotel werd gebouwd volgens de plannen van de jonge architect Henri Beyaert, die voor de gelegenheid een samenwerking aanging met Wynand Janssens. De werken werden aangevat in 1860 en zouden voor bepaalde delen van de decoratie tot 1878 uitlopen.

Naar de smaak van die tijd is de stijl van de gevel geïnspireerd op het verleden, waarbij het

Ontwerp voor de hekken tussen de risalieten van de gevel, Henri Beyaert, 1865.

Postkaart met een foto van het Hotel van de gouverneur, zicht op de voorgevel, ca. 1920.

decoratieve vocabularium van de klassieke Franse architectuur van de 17de eeuw, die als bijzonder evenwichtig en edel werd beschouwd, veelvuldig werd toegepast.

De gevel in de Wildewoudstraat is rijk aan ornamenten, die getuigen van de status en de functie van het gebouw: o.m. wapenschilden van de provincies, cartouches die de economische activiteiten weergeven, initialen van de instelling. De twee frontons, die worden ondersteund door weelderige kariatiden, bevatten eveneens zorgvuldig gekozen beelden die vanaf de straat evenwel onherkenbaar zijn: namen van Belgische havens, een locomotief en zelfs een dynamo, toen ultramoderne symbolen van het nationale genie [zie p. 25 voor een gedetailleerd overzicht].

Twee koetspoorten omlijsten het eigenlijke gebouw. Een van de poorten was de toegangspoort voor het publiek, terwijl de andere, aan de rechterzijde,

werd gebruikt door de opeenvolgende gouverneurs en hun gezin, die er tot 1957 woonden. Op de benedenverdieping bevonden zich het kantoor van de gouverneur, de vergaderzaal van het Directiecomité en van de algemene vergaderingen. De eerste verdieping omvatte de grote feestzaal en iets bescheidener ontvangtsalons. De eigenlijke woning van het gezin van de gouverneur bevond zich op de tweede verdieping; het huispersoneel woonde op de zolder.

Christine Lagarde brengt een bezoek aan de Nationale Bank, Hotel van de gouverneur, 2019.

In tegenstelling tot de laatste twee verdiepingen, die in de loop der jaren aanzienlijke veranderingen hebben ondergaan en onlangs werden verbouwd tot kantoren, bleven de benedenverdieping en de eerste verdieping goed bewaard. De eerste verdieping wordt nog steeds gebruikt voor de public relations van de Bank.

De eretrap en de beeldengroep ***De Handel en de Industrie***

De eretrap beslaat het grootste deel van het gebouw. Het was de bedoeling indruk te maken op de bezoeker, door hem te verwelkomen met de pracht en praal die de toon van het gebouw aangeeft. Architect Beyaert, die zich omringde met doorwinterde kunstenaars en ambachtslieden, spande zich in om van deze ambtswoning een echt paleis te maken. Hij ging verder dan de verwachtingen van zijn opdrachtgever, de Nationale Bank, die hem regelmatig zijn hang naar luxe verweet. Het Hotel van de gouverneur, of op zijn minst de ontvangtzones, getuigt zo van de ontplooiing van een buitengewone knowhow en een uitzonderlijk rijke smaak, die sterk contrasteerde met de toenmalige gemiddelde levensstandaard van de Belgen.

De twee vleugels van de trap zijn opgetrokken uit wit marmer en bedekt met een tapijt dat oorspronkelijk scharlaken was. Het grote raam biedt veel licht, zodat de bezoeker alle gelegenheid krijgt om het overvloedige beeldhouwwerk te bewonderen.

Zoals toen vaak het geval was, is de beeldhouwde decoratie logisch, als een tekst die we zouden te lezen krijgen. Het is belangrijk hem goed te ontcijferen om zich beter in dat tijdvak in te leven en het te begrijpen.

Een door Guillaume De Groot (1839-1922) beeldhouwd paar boven het eerste trapportal stelt *De Handel en de Industrie* voor. De mannelijke figuur draagt een gevleugelde helm, het symbool van Mercurius, de Romeinse god van de handel, en wordt afgebeeld met de boeg van een schip; de vrouwelijke allegorie van de industrie toont een hoorn des overvloeds, een hamer en een aambeeld. Deze dubbele sculptuur verzinnebeeldt twee van de voornaamste bronnen van economische welvaart in die periode: de Waalse ijzer- en staalnijverheid en de haven van Antwerpen in Vlaanderen. Rond het venster worden de wapenschilden van de Belgische provincies – negen in die tijd – en de zinnebeelden van de vrede en de wet afgebeeld.

Guillaume De Groot, *De Handel en de Industrie*, gips, 1869.

De Vier werelddelen

Jean Schoonjans, *Afrika, Amerika, Azië, Europa*, gips, 1869.

In de muren rond de trappenhal werden vier nissen uitgewerkt, met daarin figuren die de *Vier werelddelen* symboliseren. Van deze vier vrouwelijke figuren met 'exotische' attributen (een boog voor Amerika, de sfinx voor Afrika, ...) is enkel de boezem van Europa bedekt; deze figuur is bekleed met machtssymbolen (kroon en lictorenbundel, een symbool van Romeinse oorsprong): het toenmalige beeld is dat Europa over de wereld heerst.

Die beelden werden vervaardigd door een zeer jonge kunstenaar, Jean Schoonjans [1836-1868]. Waarom werd zo'n jonge beeldhouwer gekozen voor een dergelijke prestigieuze bestelling? Waarschijnlijk omdat Beyaert zelf, de hoofdarchitect, de kleinste details van die decoratie had getekend – we bezitten hiervan de originele tekeningen – en hij enkel een goede technicus zocht om uit te voeren wat hij zelf had bedacht ...

België beschermt de kunsten, de wetenschap en de industrie

Boven het trappenhuis stelt een groep kinderen rond een zittende figuur 'België beschermt de kunsten, de wetenschap en de industrie' voor. Hoewel het niet eenvoudig is de compositie te ontwaren, kunnen we verschillende voorwerpen onderscheiden die de kinderen dragen of aanbieden (een graanschoof, een pers, een schildersezel, ...), en met name een model van een locomotief: toen dit reliëf werd ontworpen, was België bijzonder trots op zijn spoorwegen en zijn machinebouw, een bedrijfstak die onder meer locomotieven exporteerde naar de hele wereld.

Vreemd is dat architect Beyaert een hekel had aan dit reliëf van Edouard Fiers (1822-1894), dat hij een mislukking vond; hij stelde zelfs aan de Bank voor om het te vernietigen en dit zelf te betalen. Zo ver kwam het gelukkig niet!

Edouard Fiers, *België beschermt de kunsten, de wetenschap en de industrie*, haut-reliëf in gips, 1867-1868.

De ontvangtzalen en hun decoratie

De architecten besteedden veel zorg aan de decoratie van de ontvangtzalen, in het bijzonder van de grote feestzaal, die voor de gouverneur “een van de essentiële delen van het Hotel” was. Ze ontwierpen alles tot in de kleinste details, zoals de haardijzers en de klinken van deuren en vensters.

De decoratieve thema's vallen ook hier op door hun aanspraak op het universele dat kenmerkend was voor de westerse maatschappij aan het einde van de 19de eeuw, alsof de hele wereld getuige moest zijn van het succes van de kunsten, de wetenschap, de industrie, en uiteindelijk de economie van landen in volle opmars. Het geheel is dus bepaald hoogdravend.

De kunstenaars die aan de decoratie van het Hotel meewerkten, staan in de kunstgeschiedenis niet geboekstaafd als de meest vernieuwende van hun tijd. In haar streven naar erkenning sloot de Bank zich aan bij de artistieke hiërarchie van die tijd, die academische kunstenaars aan de top plaatste. Ze geeft hier blijk van een nostalgische smaak, ondanks haar uitgesproken wil om moderne onderwerpen tot hun recht te laten komen.

De kleine sierzalen voor de ontvangst van bezoekers en de grote feestzaal werden samen ontworpen, en het zijn vaak dezelfde kunstenaars en ambachtslieden die in de diverse vertrekken hebben gewerkt. Elke ruimte werd verlicht met kroonluchters van verguld brons. Deze werden getekend door architect Beyaert en gegoten door de Compagnie des Bronzes, waarvan de werkplaatsen in een nabijgelegen straat waren gevestigd.

De 'Franse smaak'

In de pronkzalen geven het meubilair en de decoratie een indruk van luxe, gepaard aan luchtigheid: meubelen, stucwerk en muurschilderingen in wit en goud, plafondversieringen, weefsels in warme tinten of pastelkleuren, ... Niets verwijst naar de bankactiviteit. Enkel het portret en de initialen van de toen regerende koning lijken het officiële karakter van de instelling voor de geest te roepen.

In de periode waarin dit Hotel werd voltooid [het einde van de jaren 1860 tot in 1878] overheerste de 'Franse smaak' in de decoratie en de luxevoorwerpen, een smaak die ook de voorkeur genoot van het Belgische Hof. De burgerij kocht graag mooie voorwerpen in Parijs, en de Belgische ambachtslieden lieten nooit na te vermelden dat ze hadden gewerkt voor Franse opdrachtgevers, indien mogelijk aan het keizerlijke hof. De parketvloeren in de verschillende salons werden met veel verfijning getekend door architect Beyaert en werden geplaatst door de Brusselse schrijnwerker Godefroy, 'parketleverancier van Z.M. De Keizer der Fransen', als we zijn briefpapier mogen geloven. Het stucwerk dat de muren en het houtwerk van de verschillende salons siert, is het werk van de Fransman Georges Houtstont [1832-1912]. Hij vestigde zich al snel in Brussel, waar we hem terugvinden op alle belangrijke bouwplaatsen, waaronder die van de Union du crédit de Bruxelles, het gebouw dat veel later het museum van de Nationale Bank zal huisvesten.

Het originele vaatwerk van het Hotel is tot op heden volledig bewaard gebleven. Waar het bestek werd vervaardigd door de Brusselse goudsmid Delheid, werden de grote stukken zilverwerk, met onder meer imposante tienarmige kandelaars, fruitschalen en -bekers, rond 1870 aangekocht bij Odiot, een Parijse goudsmederij met een rijke traditie. De glazen in Baccarat-kristal waren eveneens in de Lichtstad aangekocht, net als het porselein. Elk stuk is versierd met de initialen van de Bank.

Atelier Georges Houtstont, *Diana als godin van de Maan en de Jacht*, detail van het fronton van de hoofddeur van de feestzaal, hoogrelief in gips, verguldsel, ca. 1860-1870.

Atelier Godefroy, detail van de parketvloer, feestzaal, tweede helft van de 19de eeuw.

Atelier Jean-Baptiste Gustave Odier, Middenstuk, zilver, ca. 1871.

Glazen in Baccarat-kristal.

Het portret van koning Leopold II

Lieven De Winne, *Staatsieportret van Leopold II*, olie op doek, 1871.

De decoratie van de grote zaal omvat hoofdzakelijk een cyclus plafondschilderingen, decoratieve reliëfs op de muren, de deuren en de schoorsteen en, op de schoorsteenmantel, een monumentaal portret van koning Leopold II. Dit schilderij dateert uit de eerste jaren van de regering van de koning [1871] en is het werk van een succesrijke portretschilder, Lieven De Winne (1821-1880). Hij schilderde voor de Bank – en voor het Paleis – ook een portret van koning Leopold I.

Gelet op de getuigenissen van het hardhandige koloniale beleid van Leopold II vanaf de oprichting van Congo-Vrijstaat, dus ongeveer vijftien jaar na dit portret, zouden de bezoekers geschokt kunnen zijn door de eer die hem hier te beurt lijkt te vallen. Het portret blijft hier enkel hangen om de originele inrichting van de zaal, die door de architect als één geheel werd uitgedacht, intact te laten. Het is ook belangrijk een architecturale en artistieke getuigenis van die tijd te bewaren.

Detail schoorsteenmantel.

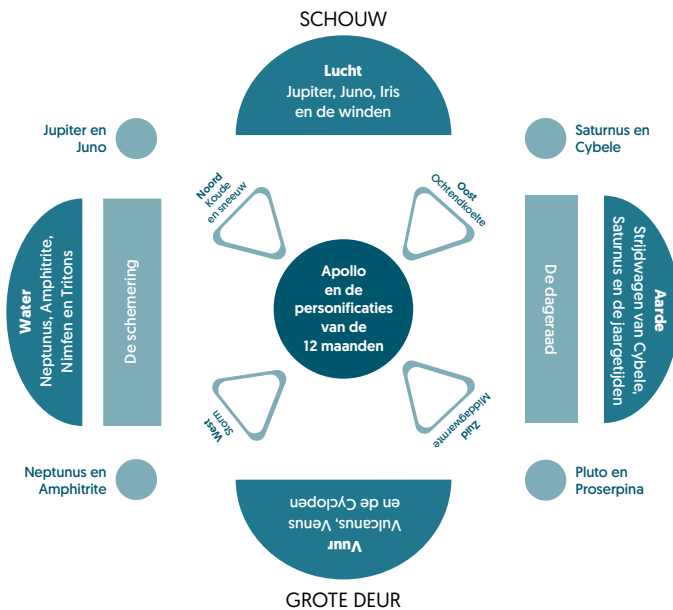
Lieven De Winne, *Staatsieportret van Leopold I*, olie op doek, ca. 1865.

Elk overheidsgebouw van de 19de eeuw – school, station of gemeentehuis – bevatte een portret van de koning, of ten minste zijn initialen.

De Nationale Bank is echter niet ongevoelig voor de beroering die de ostentatieve aanwezigheid van deze omstreden figuur kan verwekken bij zowel haar personeel als haar bezoekers. In het kader van haar mecenaat voor de hedendaagse Belgische kunstscène moedigt ze artistieke creaties aan die het Belgische koloniale verleden in vraag stellen.

De plafondschilderingen en de kroonluchter

De schilderijen van de grote feestzaal, olie op doek en vervolgens bevestigd op het plafond (1872-1874), zijn te danken aan Joseph Stallaert (1825-1903), een professor in de schilderkunst aan de academie van Brussel die bekendstond om zijn mythologische composities. Hij beeldt in deze zaal de hemel af met alle belangrijke godheden van het Grieks-Romeinse pantheon en de hoogste allegorieën die tijd en ruimte symboliseren. Het grote centrale medaillon – dat vlak is, ondanks de indruk van diepte door het trompe l'oeil – geeft Apollo, zonnegod van kunst en kennis weer op zijn zonnewagen, omringd door de personificaties van de twaalf maanden. Daaromheen herkennen we de allegorieën – of symbolische figuren – van de windstreken, de dageraad en de avondschemering en de vier elementen in de vorm van

Joseph Stallaert, *Apollo op zijn strijdswagen, omgeven door de twaalf maanden*, 1872-1874.

Joseph Stallaert, *De dageraad en De schemering*, 1872-1874.

mythologische groepen en godenparen uit de Oudheid. Dezelfde kunstenaar creëerde voor de Nationale Bank ook ontwerpen van bankbiljetten, die echter nooit werden uitgegeven.

De monumentale kroonluchter werd getekend door Beyaert; hij stond model voor de minder imposante luchters van de kleine salons. De grote luchter telt 78 lampjes. In de wetenschap dat hij oorspronkelijk op gas werkte, kunnen we ons inbeelden hoeveel warmte en gas hij kon voortbrengen. Dat is wellicht de reden waarom het centrale gedeelte van het plafond kon worden omhooggetrokken met behulp van een mechanisme op de verdieping boven de feestzaal, om zo de ruimte te ventileren.

Het Aubusson-salon

Dit licht gedecoreerd salon bezit meubels in een stijl die is geïnspireerd op de Franse 18de eeuw, net als in het aangrenzende salon. Het is volledig behangen met bloemrijke tapijten van de Belgische manufactuur

Braquenié, waarmee ook de verschillende meubels van de ruimte werden gestoffeerd. Dit tapijtwerk is helemaal gebaseerd op de zeer bijzondere Aubusson-stijl uit de 15de eeuw, gekarakteriseerd door bloemmotieven. Het plafond toont een trompe-l'œil van de hemel met enkele wolken. Omdat dit salon meer tot de privésfeer behoort dan de grote feestzaal, vinden we er lichtere iconografische thema's terug, zoals pastorale taferelen, vogels of muziektrofeeën.

Het rode salon

Dit ontvangstaaltje met intieme afmetingen wordt het rode salon genoemd naar de kleur van de met zijde bekleedde muren. Wellicht uit bewondering voor de Franse kunst en de grote werken die Napoleon III ondernam, liet Henri Beyaert het plafond (1867) bewerken door een schilder die zich, enkele jaren voorheen, had onderscheiden met de decoratie van het keizerlijke verblijf in Saint-Cloud en met de Tuilerieën: Faustin Besson (1821-1882). Paradoxaal voor een Franse kunstenaar is dat hij hier het thema van de Kunsten in België afbeeldt, in een nostalgische rococostijl. Rond een vrouwelijke figuur die België personifieert, belichamen enkele allegorieën de verschillende kunsten.

Vermakelijk is dat de architectuur wordt vertegenwoordigd door een tekening die de gevel van het Hotel van de gouverneur zelf weergeeft. Is dat een idee van de schilder, die zich inspant om de architect te vleien? Of heeft Beyaert dat zelf gewenst? Dat hoeft ons niet te verbazen...

Faustin Besson, *De kunsten in België*, olie op doek, plafond van het rode salon, 1867.
Detail: Voorstelling van het Hotel van de gouverneur.

De studenten van professor Solange Thiry [ENSAV La Cambre, richting mode] staken de kostuums van de deurwachters van het Hotel in een nieuw jasje. Dit is een voorbeeld van een artistieke interventie die de toeschouwer aanmoedigt om de ruimtes van het Hotel met een kritische blik te benaderen.

Herman Richir, *Koning Albert I, Koningin Elisabeth*, olie op doek, rode salon, 1913.

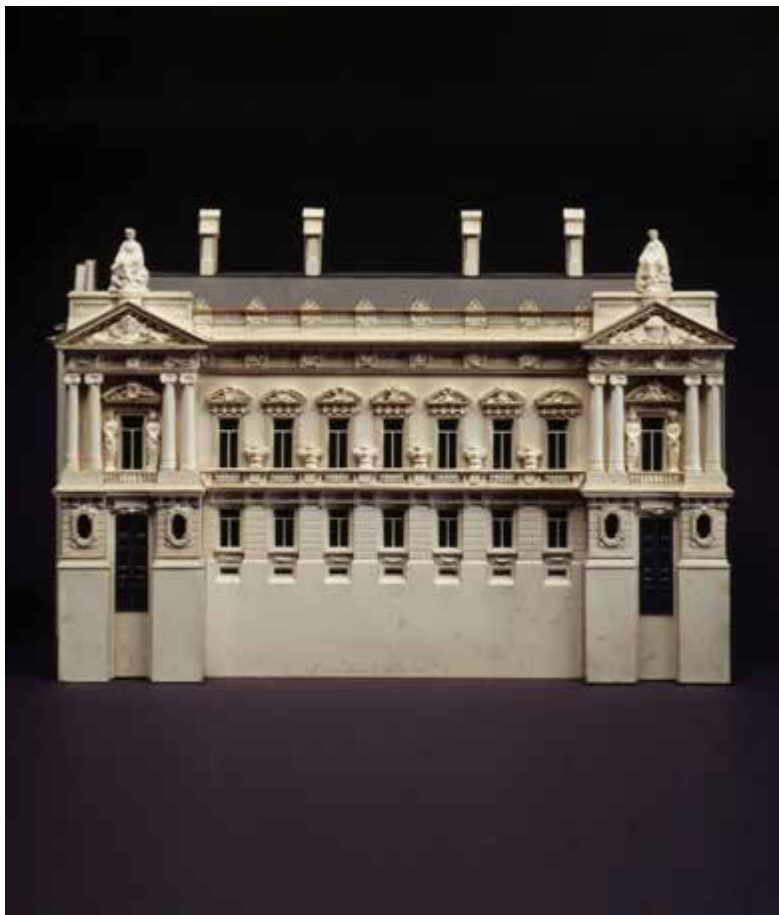
In een thans verdwenen deel van het gebouw heeft Beyaert zichzelf laten afbeelden in een levensgroot beeld, en dit soort handtekening vinden we in tal van gebouwen van zijn hand, met een trots die soms wat karikaturaal aandoet.

Op het plafond in het rode salon wordt de beeldhouwkunst afgebeeld door een buste van Leopold II. Hoewel sommige bezoekers aanstoot kunnen nemen aan het portret van de koning-kolonisator, moet worden opgemerkt dat hij hier louter als decoratief voorwerp aanwezig is, in de indirecte vorm van de geschilderde voorstelling van een beeldhouwde buste.

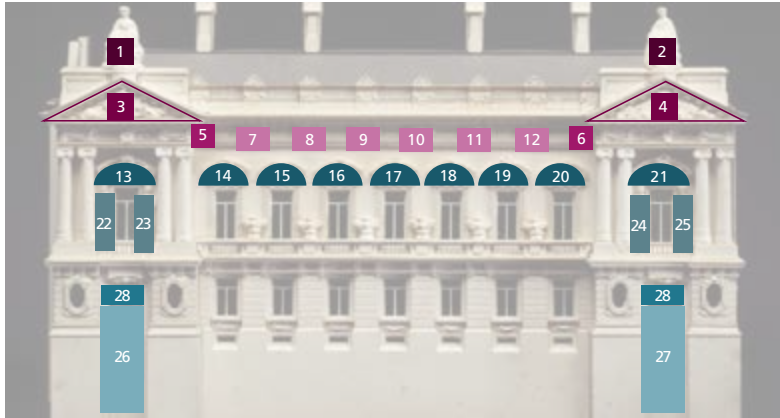
Later werd de decoratie van dit salon trouwens verrijkt met een dubbelportret van koning Albert I en zijn echtgenote koningin Elisabeth, door Herman Richir [1866-1942]. De in 1913 geschilderde portretten maken nog geen gebruik van de heroïsche retoriek van de 'koning-ridder' die na de Eerste Wereldoorlog de boventoon zou voeren. Het koppel wordt hier voorgesteld als jonge mondaine prinses, in een kunstopvatting die zeer ver verwijderd is van het staatsieportret van Leopold II in de feestzaal.

De verbeelding van de Belgische economie en nijverheid

De voorgevel van het Hotel is een van de meest gedecoreerde uit de 19de eeuw en staat bol van verwijzingen naar de activiteiten van de Nationale Bank en haar connectie met België. Voor een beter begrip van de rijke iconografie, kan je deze ontcijferen op het schema.

- 1 Edouard Fiers, Allegorie van de Arbeid, 1864.
- 2 Edouard Fiers, Allegorie van de Vrede, 1864.
- 3 Atelier Houtstont, Boeg van een schip en de namen van de voornaamste zee- en binnenhavens: Antwerpen, Oostende, Gent en Luik.
- 4 Atelier Houtstont, De bijenkorf symboliseert de bezige gemeenschap omringd door voorstellingen van een dynamo en een locomotief.
- 5 Atelier Houtstont, Paard, 1863-1865.
- 6 Atelier Houtstont, Stier, 1863-1865.
- 7 Atelier Houtstont, Trofee met thema de textielindustrie, 1863-1865.
- 8 Anoniem, Trofee met thema de mijnbouw, 1863-1865.
- 9 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Trofee met als thema de gerechtigheid, 1863-1865.
- 10 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Trofee met als thema de militaire luister, 1863-1865.
- 11 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Trofee met als thema de metallurgie, 1863-1865.
- 12 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Trofee met als thema de navigatie, 1863-1865.
- 13 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Antwerpen, 1863-1865.
- 14 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Henegouwen, 1863-1865.
- 15 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Limburg, 1863-1865.
- 16 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Namen, 1863-1865.
- 17 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Luik, 1863-1865.
- 18 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Oost-Vlaanderen, 1863-1865.
- 19 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Luxemburg, 1863-1865.
- 20 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie West-Vlaanderen, 1863-1865.
- 21 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Wapen van de provincie Brabant, 1863-1865.
- 22 Egide Mélot, Allegorie van de Landbouw, 1865.
- 23 Egide Mélot, Allegorie van de Schone Kunsten, 1865.
- 24 Léopold Wiener, Allegorie van de Handel, 1865.
- 25 Léopold Wiener, Allegorie van de Nijverheid, 1865.
- 26 Voormalige publieksinkom, versierd met hoorn des overvloeds.
- 27 Voormalige toegangspoort van de gouverneur, versierd met hoorn des overvloeds.
- 28 Toegeschreven aan Atelier Houtstont, Mercuriusstaf en helm van Mercurius, geassocieerd met handel.

Hotel van de gouverneur

Nationale Bank van België
Wildewoudstraat 10
1000 Brussel
www.nbb.be

Cover: Postkaart met een foto van het Hotel van de gouverneur,
zicht op de voorgevel, ca. 1920.

Verantwoordelijke uitgever: Dominique Servais, de Berlaimontlaan 14, BE-1000 Brussel
© Foto's: NBB / Opmaak: NBB CM – Prepress & Image / Uitgave: juli 2021

